ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Petra Mikeše, Ph.D., a soudců JUDr. Michala Mazance a JUDr. Miloslava Výborného v právní věci žalobkyně: **A. S.**, zast. Mgr. Barborou Kubinovou, advokátkou se sídlem Milešovská 1312/6, Praha 3, proti žalované: **Univerzita Karlova,** se sídlem Ovocný trh 560/5, Praha 1, proti rozhodnutí rektora žalované ze dne 22. 1. 2018, čj. POP/UKRUK/9/136510/2017-3, v řízení o kasační stížnosti žalobkyně proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 7. 2018, čj. 9 A 86/2018-43,

takto:

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 7. 2018, čj. 9 A 86/2018-43, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

[1] Žalobkyně (dále „stěžovatelka“) kasační stížností napadla shora označené usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“), kterým soud zamítl její žádost o osvobození od soudních poplatků. Tuto žádost stěžovatelka podala v rámci řízení o žalobě proti rozhodnutí rektora žalované specifikovanému v záhlaví tohoto rozsudku, kterým rektor potvrdil své rozhodnutí ze dne 21. 9. 2017, čj. POP/UKRUK/9/136510/2017-1 a neprominul stěžovatelce poplatek spojený se studiem. Posledně zmíněným rozhodnutím byl stěžovatelce vyměřen poplatek za delší studium ve výši 15 500 Kč.

[2] Stěžovatelka v podané žalobě požádala o osvobození od soudních poplatků. Uvedla, že bydlí v družstevním bytě o velikosti 1 + 1, kde má celkové měsíční náklady na nájemné a další platby spojené s užíváním bytu ve výši 4 273 Kč (3 238 Kč nájem, 900 Kč elektřina,

135 Kč televizní poplatek), přičemž jejím jediným pravidelným příjmem je částka ve výši 6 000 Kč, kterou je povinen hradit její otec na základě předběžného opatření nařízeného soudem. Z jejího příjmu jí tak na stravu, ošacení, dopravu a výdaje na školu a zdraví zbývá měsíčně částka ve výši 1 727 Kč a občas menší částka z příležitostných brigád. Další výdaje pak tvoří nutnost hradit nedoplatky na vyúčtování za služby, které byly v minulém období poskytovány za užívání bytu (2 655 Kč, 7 592 Kč a 3 100 Kč). Aby mohla uspokojit alespoň své základní životní potřeby, spočívající zejména v hrazení jídla, bydlení, základního ošacení, dopravy a zdravotních výdajů, je odkázána na pomoc jiných, zejména zbytku své rodiny, a i oni jsou sami ve špatné finanční situaci. Nemůže si v současné době najít pracovní poměr, jelikož musí chodit do školy, přičemž dosud nesehnala zaměstnání, kde by zaměstnavatel toleroval, aby si sama určovala pracovní dobu v návaznosti na svůj školní rozvrh.

[3] V dalším přípisu stěžovatelka soudu uvedla, že: „*náklady na právní zastoupení ze žádných prostředků nehradí, neboť žádné neuhradila*“. Současně předložila vyplněné „Prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech pro osvobození od soudních poplatků,“ v němž uvedla, že má příjmy z dohod konaných mimo pracovní poměr, a to dle dohody o provedení práce s dobou pracovní činnosti nejvýše 300 hodin za rok u společnosti JLV, a.s., s měsíčním příjmem 2 280 Kč a dále má od r. 2014 družstevní podíl v bytovém družstvu spojený s nájmem bytu, v němž stěžovatelka bydlí.

[4] K dotazu městského soudu stěžovatelka sdělila, že nemá prostředky k úhradám souvisejícím s činností advokátky. Proto byla s ohledem na majetkovou situaci stěžovatelky úhrada za činnost advokátky sjednána ve výši přísudku.

[5] Městský soud v napadeném usnesení uvedl, že tzv. přísudek představuje náhradu nákladů řízení stanovenou po skončení soudního řízení, které musí uhradit úspěšnému účastníkovi neúspěšný účastník soudního řízení. Přísudek je příjmem klienta, nikoliv advokáta. Vzhledem k tomu, že v dané věci není řízení skončeno a nelze dopředu odhadnout úspěch účastníků ve věci, považoval městský soud vysvětlení stěžovatelky o úhradě jejího právního zastoupení ve výši přísudku za nedostatečné. Nebude-li ve věci stěžovatelka úspěšná, nemůže své právní zastoupení hradit ve výši přísudku. Není tak zřejmé, jak bude odměna hrazena, pokud by stěžovatelka ve sporu úspěšná nebyla. Stěžovatelka po dobu soudního řízení zároveň může hradit stanovený poplatek za delší studium ve splátkách. To znamená, že v době probíhajícího soudního řízení může být stěžovatelka ve výhodě jak s platbou pravomocně stanoveného poplatku za delší studium, tak dle jí tvrzené smlouvy s advokátkou o tom, že *prozatím* nehradí službu právního zastoupení. Tyto obě skutečnosti mohou tvrzenou finanční situaci stěžovatelky značně ulehčit

[6] Stěžovatelka sice dle městského soudu doložila své životní náklady, avšak příjmy doložila jen zčásti, a to ve výši výživného ze strany jejího otce a z pracovní činnosti. Podíl matky na výživném však nedoložila a ani k tomuto povinnému zdroji příjmů nic neuvedla. Vzhledem k možnostem stěžovatelky plnit stanovenou povinnost ve splátkách a vzhledem k nezbytnému srozumění stěžovatelky s tím, že by mohla hradit i náklady právního zastoupení (tudíž k tomu musí mít odpovídající prostředky), tak soud neměl dostatečné poznatky o úplné finanční situaci stěžovatelky. Soud proto pro neúplnost tvrzení a

doložení situace stěžovatelky nenabyl přesvědčení, že jsou dány důvody pro osvobození od soudních poplatků a její žádost o osvobození od soudních poplatků zamítl.

II. Obsah kasační stížnosti

[7] Proti usnesení podala stěžovatelka kasační stížnost. Dle jejího názoru je zcela obvyklé, že si advokát s klientem ujedná odměnu ve výši přísudku za právní zastoupení. Tím na sebe advokát bere riziko, že v případě neúspěchu ve sporu mu odměna nebude uhrazena nebo naopak v případě úspěchu může získat více, než kolik by činila jeho standardní odměna. Takový způsob určení odměny advokáta usnadňuje přístup k soudu i sociálně slabším. V případě neúspěchu by stěžovatelka nemusela za náklady právního zastoupení uhradit nic.

[8] Městský soud opřel odůvodnění napadeného usnesení i o úvahu, že si stěžovatelka mohla s žalovanou domluvit splátkový kalendář. Není však jisté, zda a v jakém rozsahu by žalovaná vyšla stěžovatelce vstříc. Splátkový kalendář pro stěžovatelku však nemá význam, jelikož není schopna hradit byť i část poplatku za delší studium (rozdíl mezi pravidelnými příjmy a výdaji je 1 727 Kč). Dle internetových stránek žalované je pro dohodu o splátkovém kalendáři nutné uznat dluh, což stěžovatelka nemůže učinit s ohledem na to, že rozporuje oprávnění poplatek za studium stanovit, i jeho výši.

[9] Je porušením zásady rovnosti zbraní, pokud městský soud umožnil vyjádřit se žalované k podané žádosti o osvobození od soudních poplatků, aniž by vyjádření žalované přeposlal k vyjádření stěžovatelce.

[10] Stěžovatelka nezahrnula do zdrojů příjmů příjmy od své matky, neboť ta je v obdobné majetkové situaci a žádné výživné jí není schopna hradit. Matka jí může vypomoci v průměru 500 Kč měsíčně, když tyto peníze má taktéž půjčené a sama má finanční problémy. Pokud tuto skutečnost městský soud považoval za důležitou, měl ji k doložení vyzvat, jak to učinil dokonce dvakrát v případě nákladů právního zastoupení. Stěžovatelka se odkázala na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 12. 2016, čj. 10 As 287/2016-17, dle kterého nemůže soud zůstat zcela pasivní a v případě nejasností se musí účastníka dotázat, nebo ho vést k tomu, jakým způsobem má určité skutečnosti doložit.

[11] Stěžovatelka navrhla, aby kasační stížnosti byl přiznán odkladný účinek. Městský soud ji totiž vyzval k zaplacení soudního poplatku. Pokud by kasační stížnosti nebyl odkladný účinek přiznán, městský soud by pro nezaplacení soudního poplatku řízení zastavil a podaná kasační stížnost by postrádala smysl.

III. Posouzení Nejvyšším správním soudem

[12] Nejvyšší správní soud nejprve posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a konstatoval, že kasační stížnost je podána včas, jde o rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost přípustná, a dle usnesení rozšířeného senátu ze dne 9. 6. 2015, č. j. 1 As 196/2014 – 19, č. 3271/2015 Sb. NSS, nepodléhá povinnosti zaplatit soudní poplatek. Poté přezkoumal napadené usnesení městského soudu v rozsahu kasační stížnosti a v rámci uplatněných důvodů [§ 109 odst. 3 a 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve

znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“)], ověřil při tom, zda napadené rozhodnutí netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti, a dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná.

[13] Předpoklady pro osvobození od soudních poplatků soudem zakotvuje § 36 odst. 3 s. ř. s., který stanoví, že *[ú]častník, který doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu zčásti osvobozen od soudních poplatků. Přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno.*

[14] Nejvyšší správní soud nesouhlasí s názorem městského soudu, že v případě tzv. přísudku by stěžovatelka musela hradit své právní zástupkyni náklady za její služby, pokud by v projednávané věci nebyla úspěšná. Výše a vznik nároku na odměnu je primárně otázkou smluvní volnosti advokáta a klienta. Stěžovatelka v kasační stížnosti uvedla, že ujednání o hrazení nákladů řízení formou přísudku mezi advokátem a klientem, pokud se výslovně nedohodnou jinak, znamená, že v případě neúspěchu ve věci není zástupci uhrazeno od jeho klienta nic. Podle soudu jde o jistý přípustný druh odměny dle výsledku sporu. Na tento druh možného sjednání smluvní odměny pamatuje i komentář k zákonu o advokacii (KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Zákon o advokacii a stavovské předpisy: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-631-1): *„Někdy klient navrhuje advokátovi, aby pro něj pracoval zdarma a odměnu si posléze nárokoval na protistraně, popř. aby si ji strhl z částky, kterou advokát pro klienta vybojuje. Tento způsob smluvní odměny je v zásadě možný, není však příliš výhodný pro advokáta, neboť závisí na řadě skutečností a okolností, na počátku právní pomoci neznámých.“* Lze dodat, že Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 21. 1. 2015, sp. zn. 33 Cdo 4495/2014, dovodil, že advokát může poskytovat své služby i zdarma. K tomuto závěru dospěl na základě § 22 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů: *„Advokacie se vykonává zpravidla za odměnu; od klienta lze žádat přiměřenou zálohu.“* V tomto rozsudku uvedl, že *„zákon o advokacii ponechává v tomto směru prostor pro autonomii vůle smluvních stran. Tomu nasvědčuje znění jeho ustanovení § 22, v němž je v souvislosti s výkonem advokacie za odměnu užito pojmu „zpravidla“. Zákon o advokacii tedy předpokládá, že právní službu lze poskytnout také bezúplatně. […] Pakliže by měl zákonodárce úmysl takto vůli advokáta omezit, jistě by to v zákoně o advokacii uvedl (slovy vyjádřil), přinejmenším by v ustanovení § 22 zákona o advokacii nepoužil pojmu „zpravidla“, nýbrž by specifikoval výjimku (výjimky) z pravidla.“* Výše zmíněný komentář k zákonu o advokacii zároveň uvádí, že druhy odměny lze libovolně kombinovat. Není tedy v rozporu se zákonem, aby si stěžovatelka sjednala druh odměny formou přísudku pro případ úspěchu ve sporu ve spojení s případným výkonem advokacie zdarma, pokud ve sporu úspěšná nebude. Pokud advokátka v řízení potvrdila, že pro případ neúspěchu ve věci nebude po stěžovatelce nic požadovat, není důvod jí nevěřit. Závěr městského soudu, že stěžovatelka neprokázala, z čeho by hradila případné náklady na zastoupení pro případ neúspěchu ve věci, tak není správný.

[15] Městský soud uvedl, že si stěžovatelka mohla se žalovanou dohodnout hrazení dlužné částky za delší studium ve splátkách. Stěžovatelka však poplatek za delší studium do svých nákladů, kterými prokazovala špatnou finanční situaci, nezahrnula, jak plyne z rekapitulace v odst. [3] tohoto rozsudku. Nejvyšší správní soud přiznává, že pokud by nemožnost hradit soudní poplatek byla způsobena nutností uhradit pravomocně stanovený

poplatek za delší studium, byla by to relevantní úvaha. Stěžovatelka však nedostatek finančních prostředků dovozovala z jiných okolností. Nejvyšší správní soud se na tomto místě nemůže vyjádřit k tomu, zda stěžovatelka na základě tvrzených výdajů a příjmů dosahuje na dobrodiní, kterým je osvobození od soudních poplatků, jelikož k tomu se nejdříve musí vyjádřit městský soud porovnáním právě výdajů a příjmů, což prozatím neučinil, jelikož žádost zamítl z jiných důvodů.

[16] Nejvyšší správní soud souhlasí se stěžovatelkou, že městský soud, když už zaslal žalované i žádost o osvobození od soudních poplatků, ta se k ní vyjádřila a městský soud z tohoto vyjádření v napadeném usnesení vycházel, měl toto vyjádření zaslat zpět stěžovatelce k dalšímu vyjádření. Stěžovatelka tak neměla možnost reagovat na tvrzení, kterými žalovaná rozporovala oprávněnost žádosti o osvobození od soudních poplatků. Tímto byla porušena zásada rovnosti účastníků řízení (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 4. 2008, čj. 1 As 18/2008-68 nebo nález Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2002, sp. zn. IV. ÚS 140/02).

[17] Poslední úvaha, na jejímž základě městský soud zamítl žádost, byla ta, že stěžovatelka neuvedla příjmy své matky, která k ní má taktéž vyživovací povinnost. Městský soud vyzval stěžovatelku, aby vyplnila formulář o majetkových a výdělkových poměrech. Nejvyšší správní soud ověřil, že v tomto formuláři se nenachází žádná výzva na sdělení „potenciálních pohledávek, na které má žadatel nárok“ nebo obdobný požadavek, ze kterého by plynula povinnost uvést možné příjmy, které by žadatel mohl standardně využívat, ale nečiní tak z jakéhokoliv důvodu. Do tohoto formuláře má žadatel uvést všechny příjmy a výdaje, nikoliv pak neexistující příjmy. Není v lidských silách předjímat všechny úvahy rozhodujícího soudu a jeho ještě nevyřčenou argumentaci rozporovat. Nejvyšší správní soud souhlasí se stěžovatelkou, že pokud této informaci přikládal městský soud takovou důležitost, měl ji vyzvat k jejímu doplnění.

[18] S ohledem na shora uvedené dospěl k závěru, že napadené usnesení je nezákonné, protože všechny tři úvahy, které městský soud považoval za rozhodné pro posouzení věci, dle Nejvyššího správního soudu posoudil nesprávně.

[19] Nejvyšší správní soud nerozhodoval o návrhu na přiznání odkladného účinku kasační stížnosti, jelikož o kasační stížnosti rozhodl přednostně a zejména z toho důvodu, že by to bylo nadbytečné. Stěžovatelka odůvodnila návrh tak, že pro svou nemajetnost nebude moci zaplatit soudní poplatek, k jehož úhradě ji městský soud vyzval. Po uplynutí soudem stanovené lhůty k jeho zaplacení pak městský soud zastaví řízení, čímž by se stala projednávaná kasační stížnost bezpředmětná.

[20] Ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (dále jen „zákon o soudních poplatcích“), ve znění do 29. 9. 2017, upravoval postup soudu v případě neuhrazení soudního poplatku následovně: „*Nebyl-li poplatek za řízení splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovoláním nebo kasační stížnosti zaplacen, soud vyzve poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí; po marném uplynutí této lhůty soud řízení zastaví.*“ Tato úprava znamenala, že v případě, kdy poplatník uhradil soudní poplatek i po lhůtě k tomu dané výzvou soudu, soud nemohl řízení zastavit, popř. musel

zrušit usnesení o zastavení řízení, pokud poplatek byl uhrazen alespoň ve stejný den, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o zastavení řízení.

[21] Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 19. 11. 2008, čj. 1 As 75/2008-77, s odkazem na předchozí judikaturu kasačního soudu uvedl, že *„[k]asační stížnost proti rozhodnutí o nepřiznání osvobození od soudního poplatku je přitom ochranou účastníka před důsledky nezaplacení soudního poplatku v případě, kdy požádal o osvobození od poplatku a rozhodnutí o této žádosti považuje za nezákonné. Krajský soud nesmí v takovém případě zastavit řízení o žalobě, dokud Nejvyšší správní soud o kasační stížnosti nerozhodne (srov. rozsudek zdejšího soudu ze dne 12. 5. 2005, č. j. 2 Afs 132/2004 - 91, publikovaný pod č. 608/2005 Sb. NSS). Z tohoto důvodu je však nutné považovat výzvu krajského soudu k zaplacení soudního poplatku spojenou s hrozbou zastavení řízení o žalobě obsaženou v usnesení č. j. 30 Ca 57/2007 - 26 za zkonzumovanou podáním kasační stížnosti žalobci. Jinými slovy tím, že žalobci podali kasační stížnost proti usnesení krajského soudu o nepřiznání osvobození od soudního poplatku, nebyli povinni zaplatit soudní poplatek ve stanovené lhůtě a krajský soud nemohl na základě předmětné výzvy řízení o žalobě zastavit, neboť tato výzva se stala neúčinnou. V souladu s § 36 odst. 1 s. ř. s. je soud povinen poskytnout účastníkům stejné možnosti k uplatnění jejich práv a poskytnout jim poučení o jejich procesních právech a povinnostech v rozsahu nezbytném pro to, aby v řízení neutrpěli újmu. V projednávaném případě tak bylo povinností krajského soudu vyzvat žalobce po doručení rozhodnutí o kasační stížnosti opětovně k zaplacení soudního poplatku, určit jim k tomu přiměřenou lhůtu a poučit je o následcích nezaplacení.“* Dle tohoto rozsudku tak krajský soud nemohl zastavit řízení ani po marném uplynutí lhůty k uhrazení soudního poplatku při podání kasační stížnosti proti usnesení o zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků a zároveň v případě zamítnutí této kasační stížnosti Nejvyšším správním soudem musel krajský soud znovu vyzvat poplatníka k uhrazení soudního poplatku a stanovit mu k tomu lhůtu.

[22] Novela zákona o soudních poplatcích č. 296/2017 Sb. s účinnosti ke dni 30. 9. 2017 změnila § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích následovně: *„Nebyl-li poplatek za řízení splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovoláním nebo kasační stížnosti zaplacen, soud vyzve poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí v délce alespoň 15 dnů; výjimečně může soud určit lhůtu kratší. Po marném uplynutí této lhůty soud řízení zastaví. K zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty se nepřihlíží.“* Dle nyní platné a účinné právní úpravy soud řízení zastaví a později zaplacený soudní poplatek pouze vrátí poplatníku. Na již vydané usnesení o zastavení řízení nemá pozdější zaplacení soudního poplatku vliv. Shodně nemá vliv na povinnost zastavit řízení ani to, pokud je soudní poplatek zaplacen sice ještě před vydáním usnesení o zastavení řízení, ale již po uplynutí stanovené lhůty.

[23] Jak ve znění zákona o soudních poplatcích před nabytím účinnosti novely č. 296/2017 Sb., tak i po jejím nabytí, dochází k zastavení řízení úkonem soudu, a to vydáním usnesení o zastavení řízení dle § 47 písm. c) s. ř. s. Ani dle nového znění zákona o soudních poplatcích, nenastává zastavení řízení přímo ze zákona uplynutím lhůty k úhradě soudního poplatku, jako tomu bylo např. v daňovém řízení, kde ze zákona došlo k zastavení nalézacího řízení týkajícího se pohledávek, které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou, ukončením přezkumného jednání v insolvenčním řízení (§ 243 odst. 2 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, ve znění účinném do 30. 6. 2017). Jediné,

co se danou novelou zákona o soudních poplatcích změnilo ve vztahu k zastavení řízení bylo, že se nově již nepřihlíží k poplatku uhrazenému po lhůtě. K ukončení řízení je však stále nutné, aby soud o zastavení řízení rozhodl.

[24] Není proto důvodu i po uvedené novele zákona o soudních poplatcích nepostupovat podle shora uvedené judikatury. Opačný výklad by žalobcům velmi znesnadňoval jejich postavení, neboť by v případě neúspěšnosti jejich kasační stížnosti již nemohli soudní poplatek uhradit ani dodatečně. Jednalo by se tedy o výklad výrazně znesnadňující jejich přístup k soudní ochraně. Pro změnu přístupu v této otázce proto neshledává Nejvyšší správní soud důvod. Podáním kasační stížnosti proti usnesení o neosvobození od soudních poplatků dochází i nadále k tomu, že pokud krajský soud určil v souladu § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích žalobci lhůtu k zaplacení soudního poplatku, je tato lhůta podáním kasační stížnosti konzumována. I pokud je kasační stížnost neúspěšná, je krajský soud po doručení rozhodnutí Nejvyššího správního soudu povinen určit žalobci novou lhůtu pro zaplacení soudního poplatku.

[25] Jak již bylo uvedeno, městský soud tedy nemohl a nyní ani nemůže řízení o žalobě zastavit, dokud nedá stěžovatelce možnost uhradit soudní poplatek v nové lhůtě znovu. Z toho důvodu tak nebylo nutné rozhodovat o návrhu na přiznání odkladného účinku.

IV. Závěr a náklady řízení

[26] Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná, proto napadené usnesení městského soudu podle § 110 odst. 1 věty první s. ř. s. zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení. Městský soud v něm bude vázán právním názorem vysloveným v tomto rozsudku (§ 110 odst. 4 s. ř. s.).

[27] O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodne městský soud (§ 110 odst. 3 s. ř. s.).

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně 17. října 2018

JUDr. Petr Mikeš, Ph.D.
předseda senátu